

Alszegehy Zoltán

"KRISZTUSNAK HELYTARTÓJA"

"Tartsd meg, Isten, szentatyánkat, Krisztusnak helytartóját!" Olyan sokszor énekeltük ezt a fohászzkodást, hogy már szinte fel sem tűnik, milyen megdöbbentő dolog egy gyarló embernek ilyen roppant méltóságot tulajdonítani. Nem is csak költői túlzásról van szó. A hivatalos Pápai Évkönyv ezzel kezdi II. János Pál címeinek felsorolását: "Róma püspöke, Jézus Krisztus helytartója . . ."

Ez az írás igyekszik felderíteni, hogyan illeszkedik be ez a megjelölés hitünk élő egészébe.

Jézus Egyháza

Hitünk központja, hogy Jézus, igazi Isten és igazi ember, megtestesülése, halála és feltámadása által üdvözíti azokat, akik őt követik.

A tanítványok, Jézus földi életének végeztével, meg vannak győződve arról, hogy mesterük a világ végezetéig és minden népben folytatni akarja üdvözítő művét (Mt 18,20; 28,18–20); továbbá, hogy nem elszigetelten, egymástól függetlenül, hanem együttműködve, csoportban, élő közösségben, "egyházban" vezetni követőit az Atyával való gyermeki kapcsolatba. Mikor az első evangéliumok összefoglalják az Úr tetteit és szavait, mindegyre visszatérnek a jövődő közösségre vonatkozó utasítások. A Máté-evangélium egy beszédbe sűríti azokat az irányelveket, amelyek szerint a tanítványok gyarló, kísértések és botrányok között bukdácsoló csoportjának ki kell építenie életét (Mt 18). A közösséget Isten üdvözítő ereje élteti (Mk 13,11; Mt 10,20; Lk 12,12); de a közösség Isten felé való kitarulkozása látható, emberi módon is megjelenik, mint pl. az eucharisztikus közösségi lakomán, amelyben a tanítványok Jézus emlékezetére egyesülnek (Lk 22,19; 1Kor 11,24–25). Ennek a közösségnek, mint az Ószövetség választott népének és mint egyéb vallási csoportoknak is, megvan a maga szervezete, megvannak a vezetői. Mind a három szinoptikus evangélium megemlékezik arról, hogy Jézus tizenkét tanítványt választott, azokat különös módon magához kapcsolta, és sajátos küldetést adott nekik (Mk 3,13–19; Mt 10,1–4; Lk 6,12–16). Ehhez a küldetéshez tartozik, hogy a Tizenkettő "köthet és oldhat", jogerős határozatokat hozhat, és azoknak Isten előtt érvényük lesz (Mt 18,18; hogy e szavak a Tizenkettőre vonatkoznak, az már egy párhuzamos hely tanúságából is kiténik: Mk 9,35 = Mt 18,1). Ahogy Jézust az Atya küldte, és benne az Atya van jelen, úgy küldi Jézus a Tizenkettőt (Jn 20,21). Mióta Jézus nincs látható módon jelen a világban, a Tizenkettő az ő teljhatalmával vezetni Krisztus követőinek közösségi életét (Mt 28,18–20).

Az Apostolok Cselekedeteinek tanúsága szerint az első keresztény nemzedék csoportját az apostolok vezetik: ők ragadják meg a kezdeményezést Júdás helyének betöltésére (1,12–26), ők képviselik a közösséget a Szindrion előtt (4,8–20; 5,27–33), és irányítják a gyülekezet anyagi ügyeit (4,35–37; 5,2), ők vezetik be a diakonátus intézményét (6,1–6), és döntenek el a pogányok felvételének kérdéséről (10).

Ha az Üdvözítő a Tizenkettő testületével marad a világ végezetéig (vö. Mt 28,16–20), ez a testület fennmarad az apostolok halála után is. A "Katolikus levelekben" (pl. Tit 1,5–9) látszik, hogyan igyekezett az egyház az I. sz. vége felé kiépíteni a közösség vezetésének folytatását. Az I. és II. század fordulóján Római Szent Kelemen és Antiochiai Szent Ignác írásai mutatják, hogy abban az időben már kibontakozott a végleges szervezet, amennyiben minden egyes helyi gyülekezetnek megvolt a maga "püspöke", a "püspökök" – egy vagy több "presbiter" segítségével – folytatták az "apostolok" munkáját, testületük az apostolok testületének folytatása volt.

Péter az apostolok között

Mikor az evangélisták több apostol nevét sorolják fel, Péter neve áll az első helyen (Mk 1,16; Mk 3,16–19; Mt 10,1–4; Lk 6,12–16; Lk 9,32). Mikor a Tizenkettő nevében kell beszélni, Péter viszi a szót (Mk 8,29; Mt 16,16; Mt 18,21; Lk 12,41; Jn 6,67–68; ApCsel 2,14.37–38; ApCsel 4,8; ApCsel 5,29). Péter Jézus baráti körének feje, középpontja, de mindig úgy, hogy rajta keresztül még világosabban megnyilvánul, hogy (magasabb szinten) Jézus az egyetlen, igazi Fő és Középpont. Az Úr Jézus, előre látva, hogy a Sátán megrostálja majd a tanítványokat, mint a búzát, Péterre bízta, hogy megerősítse őket hitükben, nem azért, mintha erősebb volna mint a többi (meg kell térnie, mert meg fogja tagadni a Mestert), hanem mert erre van kiválsztva (Lk 22,31–34). Az üdvözítő sajátos küldetést ad ennek a tanítványnak, és ezt, az arámi kultúrkör gondolatformái szerint, három metaforával fejezi ki. Péter s z i k l a, és Jézus erre a sziklára építi Egyházát (Mt 16,18), azaz a közösség a Péterrel való kapcsolata révén találja meg sajátos jellegét, egységét, szilárdságát. Jézus az ő kezébe adja "a mennyek országának k u l - c s a i t", azaz különös módon "oldhat és köthet", természetfeletti érvénytelni határozhatja meg a közösség életét (Mt 16,19), annak ellenére, hogy személy szerint túl emberi (botrányosan emberi) a gondolkozása (Mt 16,23). Péter a p á s z t o r, neki kell legeltetnie Krisztus nyáját, azaz neki kell gondoskodnia a tanítványok gyülekezetének javáról az üdvösség rendjében, és pedig úgy, hogy küldetése kiterjed a nyáj minden egyes tagjára, bárányokra és juhokra (Jn 21,15–17). Ez a hivatás persze megköveteli, hogy Péter szeresse és kövesse az Urat, ahogy ezt az idézett mondat kifejezetten megállapítja; de ugyanebben az összefüggésben megint csak kifejezésre jut Péter emberi gyarlósága, amelyet Jézus helyreutasít. Annak, aki az újszövetségi Isten-népének alapköve, kulcsára és pásztora, nem emberi erővel, hanem Isten erejével kell küldetésének megfelelnie. Itt is érvényre jut az üdvtörténet alaptörvénye: "az erő a gyöngeségekben nyilvánul meg a maga teljességében" (2Kor 12,9).

Péter utódja

Mikor Szent Pál leírja, hogyan viszonylik az Újszövetség üdvrendje az Ószövetségéhez (2Kor 3,6–18), két intézménycsoportot különböztet meg: az egyik, az Ószövetségé, "mulandó", a másik, az Újszövetségé, "maradandó". Természetesen az Újszövetségben is van haladás, növekedés, gyarapodás, de ez az Isten akarta változás nem az üdvrend szerkezetében, hanem az egyes hívők személyes életében mutatkozik: az Úr Jézus minden egyes tanítványa arra van hivatva, hogy fokról fokra az Úr Jézushoz egyre hasonlóbbá váljon. A két intézményes üdvrend között az apostol nem ismer el átmeneti állapotot; nincsenek olyan keretek, amelyek már az Újszövetséghez tartoznak ugyan, de csak ideigvaló érvényük volna, és pl. az első nemzedék eltűnével érvényüket veszítének.

E szerint a tanítás szerint kell értelmeznünk Péter szerepét is. Szent Péter életében van, ami változott, és ez az ő személyes Krisztus-követése, mely a tagadás mélységéből a megtérése, a hűséges tanúságtételen, a türelmes fáradozáson, a vértanúságon át növekedett a mennyei dicsőségig. De Péter intézményes szerepe maradandó. Ha ő az alap, amelyre Krisztus Urunk Egyházát építi, akkor mindig meg kell erősítenie a tanítványok hitét; ha az ő kezébe adta Krisztus a kulcsokat, mindig oldania és kötnie kell; ha őrá bízta Krisztus, hogy minden tanítványt "legeltessen", akkor pásztori tevékenységét folytatnia kell az üdvrend végső beteljesedéséig. És mivel Péter személye halandó, a Péter-szerepnek tovább kell élnie Péter utódaiban.

Ha van utódja Péternek, az nem lehet más, mint Róma püspöke; hiszen senki más nem tulajdonította magának ezt a címet, és az Egyháznak még egy töredéke sem tulajdonította ezt a címet más személynek. Ez érthető is, ha meggondoljuk, hogy a hagyomány szerint Péter Róma püspöke volt.

Hogy Péter Rómában járt, azt biztos történeti ténynek tarthatjuk. Valószínűleg már a Biblia is utal Péter római tartózkodására, amennyiben Péter első levele azzal fejeződik be, hogy a Babilonban élő egyház köszönti a levél olvasóit. Ez a "Babilon" nyilván nem a mezopotámiai város, Bábel, amely az első században már romokban hevert, hanem – mint a Jelenések könyvében (Jel 17–18) – Róma, az istentelenség hatalmas és feslett székhelye. Akár maga Szent Péter volt hát a "Péter-levél" szerzője, akár más sugalmazott szerző fedte magát Péter tekintélyével, az I. és II. század fordulóján már élt a meggyőződés, hogy Szent Péter Rómában tartózkodott.

⁶A II. sz. folyamán számos irodalmi tanúbizonyság utal arra, hogy Péter nemcsak Rómában tartózkodott, de ott szenvedett vértanúhalált is: így Római Kelemen (100 körül), Korinthuszi Dionüsziosz (170 körül), Lyoni Ireneusz (185 körül), Tertullianus (+ 220 körül) stb. A római Szent Sebestyén-katakombában a falra karcolt feliratok is tanúik ennek a meggyőződéssnek. Caesareai Euszebiosz (+ 339), az ősegyház első nagy történésze, a II. sz.-ból eredő források alapján erősíti meg ezt a hagyományt. Annak is van fontossága, hogy egyetlen más hely sem kérkedett azzal, hogy Péter halála szentelte meg.

Érdeemes néhány főbb írásos tanúbizonyságot közelebről is szemügyre venni. Kelemen püspök írja Rómában, nem később, mint 100-ban: "Idézzük szemünk elé a jóságos apostolokat: Pétert, aki az igazságtalan lázongás miatt nem egy és nem kettő, hanem több szenvedést tűrt, és így téve vértanúságot jutott el a dicsőség megérdemelt helyére..." (Levél a korintusiakhoz 5,3.) – Ignác antiochiai püspök írja Szmürnából 107 körül: "Nem parancsolok nektek, mint Péter és Pál; ők apostolok, én elítélt; ők szabadok, én mindeideig szolga." (Levél a rómaiakhoz 4,3.) – Dionüsziosz korintusi püspök ezzel fordul 170 körül a rómaiakhoz, utalva Sztóter római püspökre és papságának a korintusiakhoz írt levelére: "Ekkora gondoskodásokkal összekötöttétek egymással a Péter és Pál által Rómában és Korintusban plántált ültetvényt; mert hiszen mindketten a mi Korintusunkba jöve az evangéliumi tanítás magjának elhintésével tanítottak minket, és Itáliába együtt távozva, miután titeket is hasonlóképpen tanítottak, egyazon időben szenvedtek vértanúhalált." – Eirénaios, Lyon görög püspöke, 190 táján befejezett nagy művében többször is említi, hogy Róma nagy és ősi és mindenki előtt ismert egyházát a két dicsőséges apostol, Péter és Pál alapította, és felsorolja utódaikat is (jórészt görögök voltak, de mi itt latin nevükön idézzük): Línus, Anacletus, Kelemen (akinek fentebb idézett korintusi levelét külön megemlíti), Evaristus, Alexander, Sixtus, Telesphorus, Hyginus, Pius, Anicetus, Soter, Eleutherius (mint Ireneusz kifejezetten mondja, ez a 12. apostolotód az ő kortársa). – Gaius római pap 200 körül említést tesz az apostolok római sírjáról: "En meg tudom mutatni az apostolok győzelmi jelvényeit. Mert ha akár a Vatikán dombra, akár az ostiai útra kívánsz elmenni, megtalálod majd azok győzelmi jelvényeit, akik ugyanazt az egyházat megalapították." – Ugyancsak 200 körül Karthágóban Tertullianus, sorra véve az apostoli egyházakat, így ír: "Ha pedig Itália közelében vagy, ott van Róma, ahonnan hozzánk is eljut az apostolok tekintélye. Ó, milyen boldog az az egyház, melyre a tanítás teljességét az apostolok vérükkel árasztották! Ahol Péter az Úrhoz vált hasonlónak a szenvedésben [ti. a keresztre feszítésre]; ahol Pál ugyanazzal a halálnemmel nyerte el a koszorút, mint Keresztelő János [ti. lefeszítésre];..." (De praescriptione haereticorum 26,1-2.)

Szent Péter római vértanúságának ténye történeti szempontból végleges bizonyossággá vált a Szent Péter-bazilika alatt 1939-től 1964-ig végzett ásatások révén. A XVI. században épült mai bazilika padlózata alatt felfedezték a Konstantin idejében emelt öthajós bazilika padlóját. Pár méterrel az alatt római út kövezete tűnt elő, ennek két oldalán pogány temető húzódott. A IV. sz. elején olyan helyre tervezték tehát a bazilikát, amelyet a római törvények szerint nem volt szabad megbolygatni; ezért feltöltötték az egész temetőt, és erre a hordalék anyagra építkeztek. Ilyen párját ritkító eljárásnak csak egy magyarázata lehet: az, hogy Konstantin valami különös okból éppen itt akart Péter apostolnak emléket emelni. Ebben az ókori temetőben, éppen a mai bazilika főoltára előtt, ahol egy mélyedésben Szent Péter ereklyéit szokás tisztelni (*confessio*), felfedeztek egy üres sírgödört; felette egy üres, valójában 150 körül készült sírbolt (*tropaion*) emelkedett, amelynek falára több Péterhez intézett fohászzkodás volt karcolva. E sírbolt mellett egy Konstantin idejében emelt szilárd falban felfedeztek egy fülkét, amelybe faládikó volt helyezve: a ládikóban egy 160–170 cm magas, 60–70 éves erőteljes férfi csontjai voltak, aranyfonállal átszőtt bőborítókba burkolva. A ládikó mögött a fülke vakolatába egy gyakorlatlan kéz pár nehezen olvasható szót karcolt, egyes archeológusok szerint azt, hogy "itt bent Péter van". Mindez arra vall, hogy Péter testét eredetileg egyszerű sírgödörbe fektették egy, a Néro cirkusza mellett húzódó temetőben, 150 körül kiemelték a csontokat, és abba a díszesebb sírboltba, a tropaionba helyezték, amelyet Gaius presbiter 200 körül említ. Konstantin a csontokat, uralkodóknak járó szövetbe burkolva, a nedvességtől jobban óvott, szilárd falba záratta, és felette építtette 315 körül az eredeti bazilikát, amelyet II.

Gyula pápa és utódai korában a mai bazilika váltott föl, ugyanazon a helyen, nagyobb méreteketben.

A római hagyomány szerint Péter 25 esztendeig időzött Rómában, és a császárváros első püspöke volt. A római püspökök jegyzékei (mint pl. Liberius listája 354-ben és Hegeszipposz lajstroma 180 körül) Pétert jelölik meg mint az első püspököt; a római püspökök, mint pl. Callixtus (+ 222) és Szeptimosz (+ 257) a III. sz.-tól kezdve Péter utódjának vallják magukat. De a római püspökök ennek folytán arról is meg vannak győződve, hogy Péter világra szóló küldetését is örökölték, és a világegyház tiszteletben tartotta a római püspökök vezető szerepét. Innen van, hogy Róma püspökei illetékesnek tartják magukat arra, hogy hatalmi szóval közbelépjenek más, nagy és ősi helyi egyházak belső kérdéseiben, mint pl. az I. és II. sz. fordulóján a korintusi egyház megoszlása ügyében, a második sz. vége felé a húsvét ünnepének időpontját illetőleg, a III. sz. közepén az eretnekségből megtérő keresztények újakeresztelésének kérdésében (amit az afrikai egyház szükségesnek tartott).

Az ősegyházban aránylag ritkán fordult elő, hogy a római püspökök az egész egyházat illető ügyeket döntöttek el. Az ilyen közbelépésekre rendszeren az adott alkalmat, hogy súlyos következményekkel járó vitákban a helyi egyházak vezetői Rómához fordultak, mint pl. a krisztológiai dogmát illetőleg, a 451-es khalkedoni zsinat előtt, Leó pápához. Csak a középkorban alakult ki lassanként az a centralizált egyházkormányzat, amely olyan jellemző az utolsó évszázad egyháztörténelmére, és – azon túl, hogy a pápák a saját kezdeményezésükből egymaguk dogmát hirdettek meg – pl. abban nyilvánult meg, hogy ők nevezik ki a püspököket, és maguknak tartanak fenn egyes lelkipásztori döntéseket. Ez a centralizmus a történeti viszonyok következménye. Egyrészt maguk a püspökök kérték a pápák támogatását a világi hatalom nyomása ellen, mikor előbb a feudális rendszer képviselői, később a szekularizált államok igyekeztek a maguk hatáskörét az egyház életére kiterjeszteni. Másrészt az alsópapság és a hívők fellebeztek Rómához, hogy védje meg őket a püspökök igazságtalannak tartott rendszabályai ellen. Így alakult ki a római hivatalok ("kongregációk", titkárságok, tanácsok) és bíróságok bonyolult szerkezete, melyeknek működését és hatáskörét az egyházi törvénykönyv részletekbe menően szabályozza; így fejlődött ki a Szentszék diplomáciai kapcsolata az egyes államokkal; stb. Nem egy hívő azon a véleményen van, hogy a centralizmus túlzásba ment, és célszerűbb volna nagyobb mértékben lehetővé tenni, hogy a helyi egyházak alkalmazkodhassanak az egyes kultúrkörök eltérő és változó igényeihez. Erről lehet és helyes vitatkozni, hiszen nincsen olyan ember által alkotott szervezet, amelyet ne lehetne és ne kellene tökéletesíteni, a változó viszonyok követelményei szerint. De ha fel is tehető a kérdés, hogy szükségesek-e, megfelelőek-e, kívánatosak-e a pápák vezető szerepének bizonyos gyakorlati formái, a katolikus hívő szemében nem kérdéses, hogy a vezető szerep ténye megfelel Krisztus akaratának, megbízásának, meghatalmazásának, mert az Egyház ezt az alapvető állítást az I. vatikáni zsinaton egyszer s mindenkorra mint hittételt hirdette meg. Ennek folytán "dogma" (vagyis kinyilatkoztatott igazság, melyet minden katolikusnak

hinnie kell), hogy a római püspök az egész egyház feje és legfőbb pásztora; hogy legfőbb, teljes, közvetlen és egyetemes rendes hatalma van az egész Egyházra nézve; továbbá hogy tévedhetetlen, mikor mint az összes krisztushívők legfőbb pásztora és tanítója egy hitbéli vagy erkölcsi tanítást végleges módon elfogadandónak hirdet ki. Ezt a dogmát újra meg újra megvallja és a püspökök testületére vonatkozó tanítás keretében kiegészíti a II. vatikáni zsinat a 'Lumen gentium' kezdetű dogmatikus határozatában (a 22–27. pontokban; főleg a 22. pont 2. bekezdésében, a 25. pont 1. és 3. bekezdésében, és a 27. pont 1. bekezdésében).

A pápa és Jézus

A pápa főségének és csalhatatlan tanítói hatalmának dogmája azonban még nem érteti meg egészen ezt a megdöbrentő címet: "Krisztus helytartója".

Budán azért székelte királyi helynök, mert a király Bécsben tartózkodott. A helynökre akkor van szükség, mikor az uralkodó távol van. De Isten nincs távol, "nincs messze egyikünkötől sem, mert benne élünk, mozgunk és vagyunk" (ApCsel 17,27–28). Azt lehetne mondani erre, hogy lehet szükség helytartóra és közvetítőre akkor is, ha az uralkodó jelen van a térben, de távol van az emberi érintkezés vonalán, ha az alattvaló nem jut el a királyhoz, hanem csak annak helyettesével beszélhet személyesen, az közli vele az államfő döntését. Csakhogy ebben az értelemben sem vagyunk távol az Atyától. Krisztus Urunk által "mindnyájunknak szabad utunk van a Léleken az Atyához" (Ef 2,18); "ezért már nem vagyunk idegenek és jövevények, hanem az Isten országának polgárai és családjának tagjai" (Ef 2,19), úgyhogy Krisztus által "biztonságos utunk van az Atyához" (Ef 3,12). Az Atya szeret bennünket (1Jn 4,19), azért közvetlenül beszélhetünk az Atyához, és ő meghallgat bennünket (Jn 16,23), gondviselő erővel és szeretettel formálja mindegyikünk sorsát (Mt 6,25–34), belső vonzásával serkenti bennünk az élő hitet (Jn 6,44). Krisztus által a Szentléleken az Atya szava bennünk él (1Jn 2,14), és nincs szükségünk arra, hogy bárki is tanítson bennünket, hiszen belső kegyelmének kenete megtanít bennünket mindenre (1Jn 2,27).

Mégis, Isten úgy műveli üdvösségünket, hogy alkalmazkodik emberi természetünkhöz, hiszen maga alkotta azt. Testben létező szellemi lények vagyunk, ezért az Isten belső, szellemi üdvözítő működése külső, anyagi hüvelyben valósul meg. Az Ige úgy jött közénk, hogy testté lett (Jn 1,14). Isten úgy műveli bennünk az újjászületés, a megigazulás, az újjáteremtés nagy csodáját, hogy a testünket víz mossa meg. Az eucharisztikus Jézus a kenyér és bor színében táplál minket. Így közli velünk Isten üdvözítő tanítását is. – Az imént idéztük Szent János szavát, mely szerint "nincs szükségünk arra, hogy bárki is tanítson minket", hiszen a Lélek beszél bennünk (1Jn 2,27). Szent Pál viszont azt mondja, hogy szükségünk van emberi tanítóra. "Hogyan hívhatják segítségül, amíg nem hisznek benne? És hogyan higgyenek abban, akiről nem hallottak? S hogyan halljanak róla, ha nincs, aki hirdesse? Hogyan hirdesse az, akit nem küldtek? Azért meg

van írva: Milyen kedves a jövetele annak, aki jó hírt hoz!" (Róm 10,14–16.) A két apostol kiegészíti egymást, és az egyetlen misztériumnak két oldalát nyilatkoztatja ki. – A kinyilatkoztatás egységét az Apostolok Cselekedeteinek egyik mondata sejteti meg. Szent Pál Filippiben beszél néhány zsidó előtt. Van köztük egy Lidia nevű bíborárús asszony. "Ennek megnyitotta szívét az Úr, hogy hallgasson Pál szavaira. Egész háza népével együtt megkeresztelkedett . . ." (ApCsel 16,14–15). Ki beszélt Filippiben? Egyrészt Pál; az ő hangját hallotta Lidia füle. Másrészt Isten; ő indította Pált, hogy hirdesse az evangéliumot, és főként ő működött Lidia szívében, hogy megértse és elfogadja az evangéliumot. Azt lehetne mondani, hogy Isten távol volt az érzékel való tapasztalás rendje szerint, de jelen volt a szellemi okság rendjében. Az apostol beszéde az isteni beszédnek jele és eszköze, azt lehetne mondani, "szentsége" volt. A füllel való hallás szintjén Pál itt "helytartója" volt a szívvel való hallás szintjén jelen lévő Istennek. – Így "helytartója" a pápa Krisztusnak, nemcsak egy egyetlen találkozásban, hanem amennyiben az egész egyház tevékenységét vezeti és egyesíti. A pápa szava "közvetíti" a közvetlenül jelen levő Isten, nem mintha pótolná Isten kegyelmi működését (Isten mentsen meg ettől!), hanem mert annak hatása alatt áll, és annak mintegy látható szerve, hordozója.

Ezeknek a megfontolásoknak a fényében jobban megértjük a Péter szolgálatát kifejező bibliai metaforákat. – Kezdjük a "szikla alap" hasonlattal. A Szentírás többször állítja, hogy üdvösségünk alapja Krisztus (Lk 6,48; Ef 3,20; 1Pt 2,6; Mt 21,42; Mk 12,10; Lk 20,17; ApCsel 4,11): "mást senki se rakhat" (1Kor 4,11). De az Egyház az "apostolokra és prófétákra" is épül, (Ef 2,20; vö. Jel 21,14), tehát mindazokra, akik a Szentlélekben szavukkal és tanúbizonyságukkal meghirdetik az evangéliumot. De azt is lehet mondani, hogy Péter a szikla, amelyre Krisztus Egyházát építi. Mind a három – Péter, az apostolok, a próféták – sajátos módon alapkö, az Isten-től választott üdvrendben szükséges feltétele a gyülekezet kegyelmi életének. Végső fokon természetesen csak Krisztus az alap; az ő szavai, tettei, halála és feltámadása erejéből lehet üdvösséges hatása bármilyen emberi tényezőnek. Ugyanakkor alapja a gyülekezet hitéletének mindaz, aki az igehirdetés rendjében, a szó és a kegyelemkövetítés rendjében segíti a hívők csoportjait az állandó megtérésben. E két tényező – egyfelől Krisztus, másfelől a közvetlen igehirdetők – közt áll Péter szolgálata, mert egyesíti, irányítja, vezeti minden ember építő tevékenységét, és a vele való kapcsolat záloga annak, hogy az emberi igyekvés Krisztus teljességéből meríti hatékonyságát. – Így értjük meg a kulcsok, az oldás és a kötés kifejezések sokrétű használatát is. Világos, hogy végső fokon megint csak egyedül Krisztus nyitja meg az Isten országának kapuját (vö. Jel 1,18; 3,7). De Isten fel akarja használni az emberi cselekvéseket is, azoknak is van befolyása az egyes személyek vagy csoportok haladására a mennyek országa felé; az emberi közreműködés megtagadása mindenkinek kárára válik (vö. ApCsel 26,17–18; Mt 23,14). Krisztusnak a maga nemében egyetlen, legfelsőbb kulcs hatalma és a mindenkinek megadott általános oldóhatalom között áll Péter küldetése, aki úgy vezeti az emberi oldó igyekezetet, hogy minden tanítvány gyakorolja, helyesen gyakorolja és gyümölcsöző módon

gyakorolja küldetését, és az emberi zárnyító cselekvésben működjön Krisztus egyedül üdvözítő ereje. – Végül a pásztor szerepe is analóg, különféle személyek különböző szinteken gyakorolhatják. Egyedül Krisztus "a legfőbb pásztor" (1Pt 5,4; vö. Jn 10,1–18). De sokan kapnak küldetést, hogy legeltessék Isten rájuk bízott nyáját (1Pt 5,2; vö. Ef 4,11). Péter "legelteti" mindet, amennyiben vezeti, küldi, irányítja, egyesíti, Krisztussal egybe-kapcsolva különös módon hatékonyá teszi az egyes pásztorok munkálkodását. Erre a péteri szolgálatra alkalmazni lehetne azt, amit Isten Dávidról mondott: "Egyetlen pásztorot rendelék fölük, aki majd legelteti őket . . . és ő lesz pásztoruk. Én, az Úr leszek az ő Istenük, és szolgám, Dávid lesz a vezér . . ." (Ez 34,23–24.)

A Dávidra vonatkozó utalás megmutatja, hogy semmi botránys sincs abban a kifejezésben, hogy a pápa "az Egyház látható feje". A Pireneusokban van egy törpeállam, Andorra, amelynek két államfője van, egy spanyol és egy francia, akik felváltva gyakorolják hivatalukat. Természetes dolog, hogy ez nincs így az Egyházban. Az Egyháznak nincs két feje, egy láthatatlan és egy látható. Az egyetlen fő, Krisztus azt akarja, hogy az ő egyedül éltető befolyása "helytartójával", egy látható fővel való kapcsolat révén bontakozzék ki. A "látható fő" tehát a láthatatlan, egyedül igazi fő jele, eszköze, "szentsége".

"Szentatyánk!"

Krisztus Urunk "örök üdvösséget szerzett", de csak azoknak, "akik engedelmeskednek neki" (Zsid 5,9). A szentségek Isten kegyelmét közvetítik számunkra; akik azonban méltatlanul járulnak a szentségekhez, kegyelem helyett ítéletet találnak (vö. 1Kor 11,27–32). Így van ez Péter szolgálatával is: benne Krisztus műveli üdvösségünket, de csak akkor, ha Péter utódját elfogadjuk pásztorunknak. "Engedelmeskedjete elöljáróitoknak, kövesétek őket, mert ők vigyáznak rátok, abban a tudatban, hogy számot adnak lelketekről. Bárcsak örömmel tehetnék, nem sóhajtozva, mert hisz az nem válnék javatokra!" (Zsid 13,17.)

Az "engedelmesség", amelyet a Szentírás az egyházi elöljárókkal kapcsolatban ajánl, mindenekelőtt abban áll, hogy elfogadjuk tanításukat. A pápa tanítását elfogadjuk, elsősorban mikor hisszük azt, amit mint dogmát hirdet meg, tudva, hogy Isten nem engedi meg, hogy téves tanítást tárjon elénk mint kinyilatkoztatott igazságot, amelyet mindannyiunknak hinnünk kell. De akkor is hallgatunk a pápa szavára, mikor nem veti latba végleges érvénnyel tekintélyét valami, a hit és erkölcs körébe vágó állításra vonatkozóan, mivel tudjuk, egyrészt hogy Isten segíti őt az Egyház vezetésében, és ezért remélhető, hogy ezekben a kérdésekben sem téved, másrészt hogy az Egyház látható fejével való egység záloga a Láthatatlan Fővel való egységünknek. Hallgatunk rá, amennyiben jóakarattal fontolgatjuk az érveket, amelyek tanítása mellett szólnak, és kritikus szemmel vesszük vizsgálat alá az ellentétes vélemény érveit. Sőt igyekszünk a pápa szavára hallgatni arra vonatkozóan is, hogyan kell Krisztus tanítványának a mai helyzetben viselkednie, hogy híven kövesse az evangéliumot.

Ezen túl a pápa személyét is tiszteletteljes rokonszenvel vesszük körül. A népvezéreket, a hősokeket a tömeg azért szereti, mert kiváló embereknek tartja őket. A lelkipásztort, elsősorban a pápát, a katolikus hívő nem személyes értéke miatt követi, hanem azért, mert ő vezet Krisztus követésében, talán nem egyéni példájával, de legalább szavával. Ezt a szempontot napjainkban különösen ki kell hangsúlyozni, mert egy évszázada igazán kiváló emberek töltötték be a pápai szolgálatot, és kísértésbe eshetünk, hogy kimagasló személyiségük miatt hallgatunk rájuk. A pápa akkor is Krisztus helytartója volna, akkor is tisztelettel néznénk az alakjára, ha emberileg méltatlan lenne a tiszttségére – úgy, ahogy az oltárt és az Eucharisztia ünnepelésében használt eszközöket akkor is tisztelettel vesszük körül, ha ízléstelen az alakjuk; vagy úgy, ahogy a szüleinket akkor is szüleinknek tekintenénk, ha egyébként szégyenkeznünk kellene a viselkedésük miatt, egyszerűen csak azért, mert tőlük kaptuk az életünket.

Ha a pápa fáradt öreg ember is, aki roskadozik roppant küldetésének súlya alatt, akkor is neki köszönhetjük, hogy – a vele való egységünk révén – különösképpen bennünk él Krisztus szava, és mi őbenne. Azért érthető, hogy a Zsidókhoz írt levél engedelmességet sürgető mondata után a szent író hozzáteszi: "Imádkozzatok értünk!" (Zsid 13,18.) Ennek a kérésnek felel meg a hívők közösségének ösztönszerű felelete:

"Tartsd meg, Isten, szentatyánkat, Krisztusnak helytartóját!"

Kereszty Rókus

A PÁPASÁG AZ ELSŐ SZÁZADOK EGYHÁZÁBAN

Egyes történettudósok a cikkünk címét is biztosan kétségbe vonnák, minthogy szerintük a pápaság csak az ötödik században, Nagy Szent Leó római püspöksége alatt kezdett kialakulni. Rámutatnának arra, hogy a pápaság intézményét jellemző központosított egyházi hatalom, amely jelentősen korlátozza a helyi egyházak autonómiáját, és minden jelentős ügyben magának tartja fent a döntés jogát, nem létezett az első századokban. Az első időkben még a *papa* (atya) cím is minden püspököt megilletett. Abban az időben a helyi egyházak a helyi püspökök vezetése alatt önállóan működtek; a több helyi egyházat érintő kérdéseket pedig regionális, illetve egyetemes zsinatokon oldották meg. Bírálóink azt is kimutatnák, hogy az első egyetemes zsinatokat nem az állítólagos "pápa", hanem a római császár hívta össze.

E tények jelentős része elvitathatatlan (bár később látni fogjuk, hogy nem ad teljes képet), és fontos teológiai tanulságokat is tartalmaz. Bizonyítják, hogy a római püspök a Krisztustól kapott főhatalmat történetileg igen különböző módon gyakorolhatja: a mai központosított pápai hatalom csupán egy történetileg esetleges, de nem egyedül lehetséges formája a péteri szolgálat gyakorlásának. Mégis megtartjuk a fenti címet, mivel – bár